

INTERPENETRATIONS: MODERNISM, MODERNITY, POSTMODERNISM AND POSTMODERN. CONCEPTUAL BOUNDARIES

Mihaela Ioana APOSTOL (FILDAN)
PhD Student, UMFST TÂRGU MUREȘ

Abstract: Postmodernism, theoretically, is defined as a cultural, artistic and ideational movement, which appeared in the sixth decade of the 20th century in the United States of America and then spread in Europe. It is certified in architecture, then in literature, philosophy, in the fields of critical theory, art, sociology, political sciences. Postmodernism is characterized, in general, by the exclusion of the new and original, the denial (rejection) of the idea of progress and the return to traditional forms. The central idea of postmodernism resides in the fact that the problem of knowledge is based on everything that is external to the individual. The rhetoric of postmodernism is anti-enlightenment, knowledge is linked to time, space, social position or other factors that intervene in the individual's consciousness in the process of building the points of view that interact in the knowledge process.

There are many difficulties in defining the term postmodernism, this trend being the subject of partisan debates and generating as many definitions as there are theorists. The problem of delimiting this current implies the need to report to another direction, developed synchronously, namely modernism. The 20th century is divided, by some historians, into two periods - the modern and the postmodern -, others seeing the two periods as two stages of the same artistic era.

Keywords: modernism, modernity, postmodernism, postmodern, conceptual boundaries

În lucrarea sa, *Omul recent*, Horia Roman Patapievicci face diferența între a fi modern și a fi postmodern, subliniind că „a fi modern este o mare ocazie, în schimb, „a fi postmodern este o fundătură”¹. Postmodernismul este epoca omului recent. Curentul nu poate fi explicat și apreciat critic decât în relație cu modernismul, modernitatea fiind o perioadă istorică din evoluția omenirii ce s-a derulat între iluminism (sec. XVII) și primii ani de după cel de-al Doilea Război Mondial. Postmodernismul nu e altceva decât una din infinitele pseudomorfoze posibile ale modernității. Oamenii de azi, recentii, după cum îi caracterizează filosoful și eseistul contemporan, sunt „cei mai bine hrăniți, cei mai prosperi, cei mai liberi vizavi de deplasarea în spațiu, cei mai slabi de înger, cei mai dependenți de confort și de consum, cei mai aserviți bunului plac al liberului arbitru, cei mai autonomi în judecățile lor, cei mai gregari, dar, cântăriți, sunt încă prea lejeri, iar evaluați, sunt de tot greoi”².

Legături cu modernismul face și sociologul Gabriel Troc în lucrarea *Postmodernismul în antropologia culturală* prin afirmația: „postmodernismul e o repovestire a modernului și a modernității nu din afară, nu de dincolo de modernism, ci din interiorul modernității noastre”³. Postmodernismul este *un decalc* al modernului, iar

¹ Horia Roman Patapievicci, *Omul recent*, Ed. Humanitas, București, 2001, p. 14.

² *Ibidem*, p.16

³ Gabriel Troc, *Postmodernismul în antropologia culturală*, Ed. Polirom, Iași, 2006, p. 15.

postmodernitatea reprezintă situația culturală în care se presupune că ne aflăm azi, odată cu conștientizarea limitelor modernului. Postmodernismul presupune o perspectivă de analiză a situației modernității noastre prin „anamneza unor detalii, care vin dinspre trecutul nostru modern și care se dovedesc culpabile în raport cu traumatismele resimțite în prezent”⁴. Ni le reamintim pentru a nu face greșelile din trecut și pentru a nu mai încărca viitorul cu iluziile trecutului. Totuși, prefixul – *post* are sensul de succesiune, conversie în plan cultural, o trecere categorică la o altă perioadă, superioară. Impulsul avangardist este preluat în postmodernitate, dar se inversează direcția: „nu viața trebuie ridicată la nivelul artei, ci arta trebuie să coboare de pe pedestalul culturii de elită pentru a in-forma cele mai mici detalii ale vieții”⁵. Dacă modernismul e caracterizat de evoluție prin apariția antinomiilor dintre știință-religie, cunoaștere-superstiție, rațiune-afecțiune, postmodernismul dă glas neîncrederii în ideea progresului general al umanității. Acest optimism al evoluției este pus acum sub semnul întrebării. În fond, toate descoperirile științifice, filosofice nu au dus la emanciparea individului, ci la o creștere continuă a incertitudinii.

Postmodernismul, teoretic, este definit drept o mișcare culturală, artistică și ideatică, apărută în deceniul al șaselea al secolului XX în Statele Unite ale Americii și răspândită apoi în Europa. Se atestă în arhitectură, apoi în literatură, filozofie, în domeniile de teorie critică, artă, sociologie, științe politice. Postmodernismul se caracterizează, în general, prin excluderea noului și ineditului, negarea (refuzul) ideii de progres și întoarcerea la formele tradiționale. Ideea centrală a postmodernismului rezidă în faptul că problema cunoașterii se bazează pe tot ce este exterior individului. Retorica postmodernismului este antiiluministă, cunoașterea este legată de timp, spațiu, poziție socială sau alți factori ce intervin în conștiința individului în procesul de construire a punctelor de vedere ce interacționează în procesul cunoașterii.

În definirea termenului de postmodernism există numeroase dificultăți, acest curent fiind subiectul unor dezbateri partizane și generând atâtea definiții câți teoreticieni există. Problema delimitării acestui curent implică nevoia de raportare la o altă direcție, desfășurată sincron, și anume modernismul. Secolul XX este împărțit, de unii istorici, în două perioade – cea modernă și cea postmodernă –, alții văzând cele două perioade ca fiind două etape ale aceleiași ere artistice.

Postmodernismul neagă și desființează tiparele, cenzura, stereotipul, certitudinea, cauzalitatea, permanența, ierarhia, punând în locul lor concepte ce au ca valori dominante libertatea, toleranța, originalitatea, interculturalitatea, renunțarea la limite și granițe, amestecul stilurilor, discontinuitate, descentralizare. Omul postmodern nu mai caută profunzimea, ca în modernism, el trăiește în alte universuri, în care cunoașterea înseamnă alunecare, „mângâiere” a suprafețelor, iar „procesul de coborâre a artei în cotidian a devenit pervaziv”¹² și totul se dizolvă în spațiul experienței umane obișnuite. Dacă modernismul se consideră însuși o culminare a căutării unei estetici a iluminismului, o etică, postmodernismul se ocupă de modul în care autoritatea unor

⁴ <http://www.limbaromana.md/index.php?go=articole&printversion=1&n=2243>.

⁵ *Ibidem*.

entități ideale (numite metanarațiuni) este slăbită prin procesul de fragmentare, consumism și deconstrucție.

Postmodernismul este definit și într-un mod mai larg, desemnând cam toate curentele de gândire de la sfârșitul secolului al XX-lea. Criticii marxști cred că postmodernismul este un simptom al capitalismului târziu. În contextul postmodernismului, un concept important asupra limbii este ideea de „joc”, acest lucru însemnând schimbarea cadrului de conexiune al ideilor, permițând sensuri figurate sau trecerea unui cuvânt de la un cadru de referință la altul ori de la un context la altul. Postmoderniștii atribuie sau lasă o mare libertate cititorului în modalitatea de a interpreta și construi textul. Vattimo vorbește despre „sentimentul de depeizare, de dezinserție a omului din lume prin pierderea treptată a simțului realității, într-o societate a comunicării generalizate”⁶, lumea reală se dizolvă devenind „coplanară” cu diverse lumi virtuale pe care omul le locuiește simultan.

Teoreticienii principali ai mișcării postmoderniste sunt: Ihab Hassan, Carl Jencks, Jean-Francois Lyotard, Giani Vattimo, Davide Lyon, Francis Fukuyama, Jean Baudrillard, Jacques Derrida, Michel Foucault, Daved Frisby, Matei Călinescu, Mircea Cărtărescu, Linda Hutcheon, Steven Connor etc.

Criticul american de origine egipteană Ihab Hassan, în lucrarea sa *From Postmodernism to Postmodernity: the Local / Global Context*, amintește câteva nume care au utilizat termenul „postmodernism” încă înainte ca acesta să fi intrat în lexicon: John Watkins Chapman (pictor de salon englez), între anii 1870-1880, cu sensul de postimpresionism; Federico de Onís, în 1934, cu sensul de reacție împotriva poeziei moderniste; Arnold J. Toynbee, în 1939, cu sensul de sfârșit al ordinii burgheziei vestice; Bernard Smith, în 1945, cu sensul de mișcare a realismului socialist în pictură; Charles Olso, între anii 1950-1960; Irving Hiwe și Harry Levin, în 1959 și 1960, cu semnificația de declin al culturii moderniste înalte.

În opera sa monumentală *Studiul istoriei*, Arnold Toynbee dă o definiție termenului **postmodern**, deși nu în sensul de azi, numind postmodernă perioada istorică ce debutează după 1875, caracterizată prin „prăbușirea utopiei iluministe și prin proliferarea culturii de masă”⁷. Postmodernism înseamnă, pentru Arnold Toynbee, „iraționalitate, anarhie și o nedeterminare amenințătoare”⁸. În Statele Unite ale Americii, dezbaterile în jurul termenului „postmodernism” încep prin deceniul șapte al secolului trecut, dar termenul este consacrat în 1979, prin apariția tratatului *La condition postmoderne*, al filosofului francez Jean-François Lyotard. În viziunea lui Jean-François Lyotard, postmodernismul încurajează ideea de fragmentare, de fracturare, de fluiditate, de multiplicitate, de pluralitate și, în schimb, critică existența unor universalii monolitice. Teoreticianul aduce în discuție problema cunoașterii, legătura dintre cunoaștere și putere, având în vedere transformările aduse de noile tehnologii.

⁶ Mircea Cărtărescu, *Postmodernismul românesc*, Ed. Humanitas, București, 1999, pp. 13-14.

⁷ <http://digital-library.ulbsibiu.ro/xmlui/bitstream/handle/123456789/973/Vatra%20veche%20-%202013.pdf?sequence=4&isAllowed=y>

⁸ <https://www.e-antropolog.ro/2012/09/modernismul-si-postmodernismul-ca-act-mental-cu-exemplificare-in-arhitectura-si-urbanism/>

„Cunoașterea postmodernă, caracterizată nu prin accord, ci prin dezacord, nu ar fi doar instrumental puterii. În plus, ea tolerează pluralitatea jocurilor de limbaj și rafinează sensibilitatea la diferențe, întărind astfel capacitatea indivizilor de a suporta incomensurabilul noii forme de socialitate”⁹. Tot aici se vorbește de *cunoașterea narativă și cunoașterea științifică*. Forma narativă e cunoașterea tradițională, iar genul acestei cunoașteri este, prin excelență, povestirea, în care înglobăm sensuri denotative, conotative, descriptive, interogative. Prin actul povestirii se realizează formări pozitive și negative, iar spunerea poveștii duce la însușirea unei triple competențe: *știința de a spune, știința de a asculta, știința de a face*. Prin actul recitării, evenimentele imemorabile devin evenimente contemporane. „Cunoașterea științifică cuprinde în câmpul ei lexical cercetarea și învățământul: prin învățământ, expertul preia ceea ce știe, iar atunci când studentul acumulează competențe, expertul îi împărtășește și ceea ce nu știe, integrându-l, astfel, în jocul cunoașterii”¹⁰. Cunoașterea narativă este tolerantă față de cunoașterea științifică care o consideră pe prima primitivă, înapoiată. Statul va prelua cunoașterea științifică, în schimb, poporul, se va duce întotdeauna spre cunoașterea narativă. Pe de altă parte, vizavi de cunoaștere, trebuie adusă în discuție și problema eticii postmoderne. Dacă postmodern înseamnă a fi diferit cu orice preț, atunci, tot ceea ce ține de elitismul modernist, devine îndoielnic. În plan cultural, aceasta se traduce prin abolirea distincției între marea cultură și diferitele subculturi. A fi autentic, diferit presupune și a nu mai avea repere clare, a te mișca după cum moda ți-o cere. „Sinele devine un spațiu flotant, fără o fixare precisă, disponibilitate pură, adaptată la accelerația combinațiilor și la fluiditatea societății contemporane”¹¹. Ceea ce este esențial pentru noua etică este că această transformare a condus la erodarea până la capăt a elementelor de autoritate pe care moralele laice le mai puteau păstra din trecut și care puteau impune *etica datoriei*, necesitatea *sacrificiului de sine* pe altarul progresului general.

Etica postmodernă este considerată a fi *etica postdatoriei*, sub semnul *sacrificiului pentru sine*. Gestul moral nu mai este circumscris nevoii de a fi cunoscut de către semenii, cât celei de a te simți bine față de tine însuși. „Individul devine propria sa normă, iar singurul imperativ care îi rămâne este: Be yourself”¹² ! Postmodernismul tinde spre *hegemonie* (supremație), ce are capacitatea de a exprima ca totalitate o practică socială extrem de fragmentată și de a comanda ca orizont mental colectiv o structură a sensibilității prin care sunt re-interpretate și re-adaptate teorii, idealuri, valori, sentimente de esență modernă. Postmodernismul practică un soi de estetism populist. Steven Connor în lucrarea *Cultura postmodernă* subliniază că postmodernismul „nu e atât o ipoteză despre lume percepută ca o disciplină sau, în anumite cercuri, aproape un sinonim pentru alegerea unei cariere în sine. El a devenit numele dat reflexivității noastre intense și nediminuabile, dar, în egală măsură, și

⁹ Gabriel Troc, *op. cit.*, p. 154.

¹⁰ *Ibidem*, p. 155.

¹¹ *Ibidem*, p. 177.

¹² *Ibidem*, p. 186.

maniera în care reflectăm asupra acestei reflexivități”¹³. Pe de altă parte, postmodernul, spune Mircea Cărtărescu, „nu creează, ci mimează, ia în derâdere, fantazează. Nu există pentru el valoare stabilă și inatacabilă”¹⁴. (...) Postmodernul trăiește ironia cu atâta intensitate, încât ea, până la urmă, dispare, la fel de pervazivă ca și aerul pe care îl respiri. Este un tip de ironie special, numit de Alan Wilde „ironie suspensivă”¹⁵.

În concepția unor filozofi postmoderni (Thomas Samuel Kuhn și David Bohm), matematica și științele naturii nu ar fi obiective: ultima expresie a amestecului dintre filozofie și matematică este matematica cognitivă, care dorește să demonstreze că, exact ca orice știință umană, matematica este totuși subiectivă. Mark Poster afirmă că „oamenii de știință proiectează pe calculator subiectivitatea inteligentă, iar calculatorul devine criteriul prin care se definește inteligența”¹⁶. Ca și Lyotard, el vorbește despre transformarea informației în marfă, iar în noile tehnologii vede un mare potențial pentru dominație. Lumea reală, adevărată, este percepută și înțeleasă prin modul și sensurile în care înțelegerea noastră asupra realității este compusă din multiple imagini, interpretări și reconstrucții, puse în circulație de mijloacele de comunicare, în competiție unele cu altele și fără nicio coordonare centrală.

Politologul și sociologul american Francis Fukuyama, în *Sfârșitul istoriei și ultimul om*, descrie, în sens postmodern, disponibilitatea deplasării tuturor societăților de azi spre o singură formă de viață socială și politică, pe care o consideră a fi liberalismul democratic burghez.

În filozofia postmodernă, un rol important îl joacă hermeneutica, dar ea nu dă o interpretare textului, nu se concentrează asupra structurilor funcționale ale textului, ci încearcă să ajungă la un acord sau consens cu privire la ceea ce înseamnă textul. Gianni Vattimo, în *Sfârșitul modernității*, distinge și ridică problema postmodernității la o chestiune de hermeneutică ontologică. El vede eterogenitatea și diversitatea ca pe niște probleme ce pot fi rezolvate prin dezvoltarea unui sentiment de continuitate între prezent și trecut. Ținând cont de interpretările lui Vattimo, conceptele lui Nietzsche și Heidegger pot fi reunite într-o temă comună de depășire. Dacă Friedrich Nietzsche anunță depășirea nihilismului prin nihilismul activ al eternei reînțoarceri, Martin Heidegger încearcă să depășească metafizica printr-o experiență metafizică de a fi. Și într-un caz, și în altul, susține Vattimo, ceea ce poate fi depășit este un act al modernității, caracterizat prin evoluții progresive. Iar postmodernitatea este văzută, în concepția sa, ca o nouă *turnură în modernitate*, ce presupune dizolvarea categoriilor într-un nou sens sau, gândind în sens nietzschean, a depăși modernitatea înseamnă a o dizolva printr-o radicalizare a propriilor sale tendințe înnăscute.

Ihab Hassan afirma că „spiritul postmodern stă ghemuit înăuntrul marelui corp al modernismului”¹⁷. El definește unsprezece trăsături ale postmodernismului, cu care își construiește propria viziune asupra acestui curent, trăsături ce au un *caracter difuz și*

¹³ Steven Connor, *Cultura postmodernă*, trad. de Mihaela Oniga, Ed. Meridiane, București, 1999, p. 7.

¹⁴ https://education.issuu.com/liviuavg/docs/vatra_veche_nr.4_2013/25.

¹⁵ Mircea Cărtărescu, *op. cit.*, p. 101.

¹⁶ <http://limbaromana.md/index.php?go=articole&n=2243>.

¹⁷ Mircea Cărtărescu, *op. cit.* p. 102.

*eratic*¹⁸. După cum s-a observat, nu toate sunt specifice curentului, unele se suprapun și se întrepătrund, altele se pot afla pur și simplu în contradicție și oricând se pot adăuga și alte caracteristici la fel de pertinente: „indeterminarea, fragmentarea, decanonizarea, lipsa-de-sine, lipsa-de-adâncime, neprezentabilul, ironia (sau perspectivismul), hibridizarea, carnavalizarea, performanța, participarea, construcționismul, imanența”¹⁹. În eseu său *From Postmodernism to Postmodernity*, Ihab Hassan identifică, de asemenea, încă șapte trăsături ale fenomenului, care își au originea în modernism și pe care le numește categorii negative: *urbanismul* (caracterizat de fragmentare, diversitate, ecologie, crimă, holocaust); *tehnologismul* (dominat de genetică, informatică, tehnologii spațiale); *dezumanizarea* (care provoacă anarhie, *antielitism*, absurd, umor negru, parodie, negare); *negativismul* (care duce la fenomene New Age: magie, animism, mișcări de tip beat, hippy etc.); *erotismul* (care se îmbogățește cu noi specii: romanul homosexual, poezia lesbiană, pornografia cosmică); *antinomianismul* (prezența simultană a unor tendințe contradictorii, care explodează în contracultură, mișcări de emancipare, Blak Power, feminism, filozofii orientale, misticism, vrăjitorie); *experimentalismul* (care generează forme deschise, discontinue, aleatorii, improvizate, nedeterminate, simultaneism, tranziență, joc, fantezie, parodie, multimedia, fuziunea formelor și a limbajelor)²⁰.

Teoreticianul Matei Călinescu, în ampla lucrare, *Cinci fețe ale modernității*, notează o listă cu numele cele mai sonore ale postmodernismului în proză și în poezie. Printre precursori îi numește pe Vladimir Nabokov, Jorge Luis Borges, James Joyce, Samuel Beckett. Odată ce Borges, Nabokov și Beckett au fost propuși ca exemple viabile de literatură postmodernă, drumul spre internaționalizarea conceptului s-a deschis în mod hotărât. „Astăzi corpusul internațional de scrieri postmoderniste include, pe lângă numele deja menționate, scriitori precum: Julio Cortazár, García Márquez, Carlos Fuentes, Cabrera Infante și, poate, Manuel Puig-în America Latină; Thomas Bernhard, Peter Handke și Botho Strauss- în Germania și Austria; Italo Calvino și Umberto Eco- în Italia; Alasdair Gray și Christine Brooke-Rose, dar și Iris Murdoch, John Fowles, Tom Stoppard și D.M.Thomas- în Marea Britanie; Michel Butor, Alain Robbe-Grillet și Claude Simon- în Franța; și scriitori remarcabili extrateritorialiri, precum Milan Kundera”²¹.

Ceea ce trebuie remarcat în legătură cu această listă incompletă este faptul că ea grupează autori care arareori se aseamănă unul cu altul; stările lor de spirit, viziunile asupra lumii, politica (inclusiv antipolitica) și stilurile lor caracteristice pot fi foarte diferite, așa cum diferită le este și receptarea, unii fiind extrem de dificili, de esoterici și de obscuri, în vreme ce alții scriu într-o manieră directă, pentru un public cât se poate de obișnuit. De asemenea, surprinde și o listă cu cele mai frecvente procedee postmoderniste, și anume: *pluriperspectivismul narativ* • *dublarea sau multiplicarea începuturilor, finalurilor și a episoadelor narate* • *finalurile alternative* • *tematizarea*

¹⁸ *Ibidem*, p. 105.

¹⁹ *Ibidem*, p. 94-104.

²⁰ *Ibidem*, pp. 105-106.

²¹ Matei Călinescu, *Cinci fețe ale modernității: modernism, avangardă, decadență, kitsch, postmodernism*, trad. de Tatiana Pătrulescu și Radu Țurcanu, Editura Polirom, Iași, 2017, p. 338.

*parodică a autorului • tematizarea cititorului- cititorul implicat devenind personaj • autoreferențialitatea • metaficțiunea • procedee stilistice neconvenționale: anacronismul deliberat, tautologia, retractarea*²².

Primele mișcări ale postmodernismului românesc pot fi identificate în anii '60, grupul oniricilor (Dumitru Țepeneag, Leonid Dimov, Emil Brumaru) alături de reprezentanții Școlii din Târgoviște (Radu Petrescu, Mircea Horia Simionescu). Reprezentanți de seamă sunt cei care aparțin contemporaneității, începând cu Generația '70, '80 și până azi: Mircea Nedelciu, Ștefan Agapian, Ioan Groșan, Ion Stratan, Florin Iaru, Adriana Babeți, Mircea Mihăeș, Ioana Pârvulescu, Ovidiu Verdeș, Mircea Cărtărescu, Simona Popescu, Dan Lungu, Ruxandra Cesereanu, Adina Popescu, T. O. Bobe, Matei și Filip Florian, Alex Moldovan, Veronica D. Niculescu, Lilian Corobca, Ana Rotea, Horia Corcheș, Doina Ruști, florentina Postaru etc.(optzeciștii, nouăzeciștii, douămiiștii). Aceștia, și mulți alții, au înfăptuit o așa-zisă *revoluție artistică*.

Anevoios este să identificăm principalele particularități ale esteticii postmoderniste, deoarece scriitorii se diferențiază între ei prin viziune și tip de scriitură. Critica de specialitate, per ansamblu, numește câteva dominante ale literaturii postmoderniste: „caracterul variabil/proteic, recursul la trecut, recuperarea, reciclajul, eclectismul, hibridizarea, sincronia stilistică, indeterminarea, fragmentarea, areligiozitatea, antropocentrismul, ironia, experimentalismul, autoreferențialitatea, intertextualitatea (citatul, plagiatul, aluzia, clișeul, paratextualitatea, imitația, parodia, pastișa etc.)”²³

Postmodernismul se manifestă în literatura română aproximativ din anii 80 ai secolului trecut, aspirînd să depășească (neo)modernismul prin asumarea și regândirea simultană a relației cu tradiția în cea mai largă accepție a acesteia. În felul acesta, se instaurează în cîmpul literar o poezie (auto)biografică, realistă, (inter)textualistă, „metafizică”, inaugurînd o amplă deschidere asupra realului. Interesele nedisimulate pentru prezent, citadin, actualitate (culturală, socială, științifică), autenticitate, concretețea existenței se conjugă cu situarea programatică a eului în universul Textului, care reflectă și se autorefectă, se scrie și se rescrie, polemizează, parodiază, pastișează parodic sau acumulează „prefabricate” din orice zonă a livrescului, de la patrimoniul literar național și universal la cele mai vechi sau recente descoperiri științifice sau tehnologice și la evenimentele de cultură. Numeroasele procedee ale intertextualității, utilizate de obicei cu o intenție ironică sau ludică, au și o necesară funcție ornamentală, de compensare a metaforei, înlocuită de metonimie ca figură dominantă a paradigmei moderniste. Recuperînd stilurile vechi și convențiile cestora, postmodernismul dialoghează cu trecutul cultural pe care, spre deosebire de moderniști, nu-l găsește secătuit de resurse, extenuat, ci suficient de util pentru a fi recondiționat și reintegrat unei viziuni care-l reabilitează ca fapt de experiență încheiată, de istorie și de memorie.

În viziunea lui Matei Călinescu, trăsătura fundamentală a postmodernismului ar fi un „eclectism rafinat”, iar „faptul că el pune sub semnul întrebării unitatea și atribuie

²² *Ibidem*, p. 339.

²³ <http://www.diacronia.ro/ro/indexing/details/A25171/pdf>.

valoare părții în detrimentul întregului la acest sfârșit de secol ne reamintește de «euforia decadentă» din anii 1880. Dar codul popular pe care îl utilizează într-o manieră atât de bătaoare la ochi poate face postmodernismul să semene și cu kitsch-ul [...]. Și, în sfârșit, „postmodernismul poate părea uneori fratele geamăn al avangardei”²⁴ ...

Mircea Cărtărescu, în *Postmodernismul românesc*, punctează că „eliberat de obsesia semnificațiilor și de tortura căutării adevărurilor absolute, postmodernismul pornește de la acceptarea lumii ca poveste, ca realitate «slabă», desfondată, pe care un eu la fel de iluzoriu o poate explora în toate direcțiile, cu voluptate senzorială, ca pe o epidermă nesfârșită. Atitudinea umană fundamentală față de lume devine astfel una estetică, hedonistă. Această estetizare generală a lumii, substituind mai vechea atitudine metafizică, este însoțită de o legitimare la rândul ei «slabă», contextuală și consensuală, în care ideea de ființă devine inoperantă: dacă există cumva, despre ea trebuie, în orice caz, să se tacă. Acest fapt are consecințe vaste în privința abordării estetice a fenomenului artistic. Trebuie spus că estetica însăși renunță la ideea de valoare absolută, la noțiuni ca «geniu», «capodoperă» etc., și că, pe de altă parte, dintr-o disciplină orientată către sens (în modernism fiecare text își conține sau își caută interpretarea), ea tinde să devină una a «odihnei în obiectul estetic», una a ornamentului”²⁵.

Pentru criticul literar Nicolae Manolescu, postmodernismul este un fel de modernism mai tolerant, poezia postmodernă împrumutând „criteriul poeticului”²⁶ din poezia modernă. Dacă moderniștii au redus poezia la o expresie aproape pură, postmoderniștii au înlăturat toate barierele din calea expresivității, care, din punctul lor de vedere, trebuie să fie șocantă, nu pură. Postmodernismul „coboară în stradă, merge la manifestație; este fățiș, nu secret, este agresiv, persuasiv, primitiv, nu retractil, muzical, esoteric, enigmatic; e, în același timp, ironic, histrionic, ludic și asianic”²⁷.

Scriitorul postmodern are sentimentul că totul s-a scris deja. Reacția sa la această realitate este una esențialmente livrescă citatului intertextual și parafrizei. Scriitorul postmodern încorporează în propriul text fragmente din textele altora. El face literatură, pornind nu de la realitatea vie, ci, mai degrabă, de la literatura care îl precedă. Relația cu tradiția nu este însă gravă, ci ironică și ludică. Unul din cele mai vehiculate concepte literare ale postmodernismului este **metaliteratura** (literatura ce se constituie prin reflecția asupra ei înseși, care inițial subînțelegea „discursul despre literatură”, căpătând în contextul noii paradigme sensul de „ficțiune despre ficțiune”, un tip de literatură care, depășind clasicul *mimesis*, devine *autoreferențială*: „literatură din literatură”) și derivatele acestuia **metapoezie**, **metaproză**, **metaroman**, **metatext** **metaficțiune istoriografică**²⁸.

Textul postmodernist e dis-continuu, el des-face, dez-integrează, des-compune. Acest text reprezintă o lume cu caracter carnavalesc și impune o viziune tragicomică prin

²⁴ Matei Călinescu, *op. cit.*, Ed. Univers, București, 1995, p. 259.

²⁵ *Ibidem*, p. 65.

²⁶ https://education.issuu.com/liviuavg/docs/vatra_veche_nr.4_2013/25

²⁷ Mircea Cărtărescu, *op. cit.*, p. 173.

²⁸ <http://dir.upsc.md:8080/xmlui/bitstream/handle/123456789/793/Postmodernism.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

utilizarea unor simboluri contradictorii. Spațiul explorat de text este unul al postmodernității: fractalic, paradoxal, virtual, generând vertije și iluzii. Poezia postmodernă „prozaicizează” lirismul, apropiindu-se de existența cotidiană banală. Este „biografică”, căci ancorează în existența nemijlocită a autorului și are tendințe de demitologizare a temelor și a viziunilor poetice. Poezia postmodernistă renunță la plasticizarea, metaforizarea limbajului, abrogă sentimentalismul specific liricii romantice, cultivând ironia, ca formă de detașare lucidă față de miturile poeziei. Spiritul ludic, bucuria jocului, dorința de amuzament, amestecul de stiluri, miscelaneul de texte selectate atât din literatura beletristică valoroasă, cât și din literatura de divertisment, utilizarea frecventă a pastişei, parodiei, citatului ascuns, aluziei și a altor forme de intertextualitate, relativizarea normelor și canoanelor etc. constituie ingredientele acestei poezii. Ar mai fi de adăugat că poezii au o sporită conștiință a actului poetic.

Proza postmodernistă se caracterizează prin fragmentarea construcției subiectului și a compoziției, cultivând dezordinea prin diversificarea perspectivei narative și amestecul de stiluri, omogenizând literatura înaltă cu stilul trivial al unor cărți de divertisment. Prozatorii nu ascund caracterul artificial, convențional al procedeele literare, dezvăluind mecanismele de producere a textului și modul în care scriitorul își realizează opera. Ei problematizează raportul dintre realitate și ficțiune și, de obicei, afișează în text un mod ironic al clișeelelor și al locurilor comune.

Literatura postmodernistă salută și proliferază decalajele, asincroniile, pluralismul interpretărilor, refuzul linearității, fragmentarismul, discontinuitatea, dezideologizarea discursului, abundența scriiturii etc. Spre deosebire de arta modernă, cea postmodernă nu privește fragmentarea ca pe o lipsă, ci o celebrează. Artiștii postmoderni valorifică din plin procedeele „mass media, arta ready made”²⁹ etc.

În concluzie, postmodernismul literar, căci despre el va fi vorba, este, didacticește vorbind, un curent literar, o mișcare literară, un corp în permanentă mișcare, situându-se în vecinătatea modernismului, cu care se întrepătrunde. Postmodernismul este noua realitate care a luat tangență cu schimbările majore în sociologie, tehnologie, economie etc. Trebuie subliniat faptul că, după cum bine s-a precizat de nenumărate ori, orice definiție a postmodernismului este anevoioasă și, pe alocuri, stângace. Există o dificultate în ceea ce privește definirea termenului, deoarece acesta funcționează nu doar în literatură, ci și în cultură, arhitectură, artele plastice, filosofie, sociologie etc. Postmodernismul se cere definit în relație cu alți termeni: modernism, modernitate, postmodernitate și postmodern. Se știe și, este de la sine înțeles, că modernității și postmodernității de azi vor deveni clasicii de mâine. E doar o chestiune de trecere a timpului, de așezare în istorie, de canonizare. Cu cât te uiți la un obiect mai de aproape, cu atât ai tendința să exagerezi sau să minimalizezi, să pierzi din vedere nuanțe, particularități, detalii. Mult timp va mai trece până când vom putea analiza mult mai obiectiv, mai pertinent față de văzută, intuită și nevăzută a postmodernismului.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ:

²⁹ *Ibidem.*

- Bădărău, George, *Postmodernismul românesc*, Iași, Ed. Institutul European, 2007
- Boldea, Iulian, *De la modernism la postmodernism*, Editura universității Petru Maior, Târgu Mureș, 2011
- Călinescu, Matei, *Cinci fețe ale modernității: modernism, avangardă, decadentă, kitsch, postmodernism*, trad. de Tatiana Pătrulescu și Radu Țurcanu, Editura Polirom, Iași, 2017
- Cărtărescu, Mircea, *Postmodernismul românesc*, Editura Humanitas, București, 2010
- Connor, Steven, *Cultura postmodernă*, traducere de Mihaela Oniga, Editura Meridiane, București, 1999
- Crăciun, Gheorghe, *Viciile lumii postmoderne*. București: Editura Trei, 2011
- Hutcheon, Linda, *Poetica Postmodernismului*, Editura Univers, trad. de Dan Popescu, București, 2002
- Lefter, Ion Bogdan, *Postmodernism. Din istoria unei „bătălii” culturale*, Editura Paralela 45, 2000
- Nemoianu, Virgil, *Postmodernismul și identitățile culturale. Conflicte și coexistență*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2012
- Pascu, Florentina, *Postmodernismul, o exemplificare*, Editura Aius, 2012
- Patapievici, Horia- Roman, *Omul recent*, Editura Humanitas, București, 2001